

EEVA KANGASMAA-MINN 1919–2008

Turun yliopiston täysinpalvellut fenougristiikan ja yleisen kielitieteen henkilökohtainen ylimääräinen professori Eeva Kangasmaa-Minn kuoli 4. kesäkuuta Turussa 89-vuotiaana. Hän oli syntynyt Lempäälässä 14. huhtikuuta 1919.

Eeva Kangasmaa varttui ja opiskeli Turussa. Hän tuli ylioppilaaksi Turun tyttölyseosta 1938 ja valmistui filosofian kandidaatiksi Turun yliopistosta 1945, pääaineenaan suomen kieli ja sen sukukielet. Hänen ikäpolvensa nuoruutta varjosti sota, ja se aiheutti hänenkin opintoihinsa pitkiä katkoja. Tutkinnon suorittuaan hän pätevoityi äidinkielen ja historian lehtoriksi ja

toimi joitakin vuosia opetustehtävissä. 1951 tapahtui tärkeä käänne: hän sai ASLA-stipendin ja lähti Yhdysvaltoihin jatkamaan opintojaan.

Eeva Kangasmaa opiskeli ensin vuoden Yalen yliopistossa ja jatkoi sitten Indianan yliopistossa Bloomingtonissa. Siellä hän kielitieteellisten jatko-opintojensa ohessa toimi ensin suomen kielen opettajana, sitten tutkijana uralilaisten kielten tutkimusohjelmassa. Professori Thomas Sebeokin johdolla oli käynnissä laaja marin kielen tutkimushanke, jonka osaltaan mahdollisti itämarilainen kielenopas Ivan Jevski. Marin kielestä Eeva Kangasmaa-Minn laati

▷

molemmat amerikkalaiset opinnäytteensä: Master of Arts -tutkinnon opinnäytteen marin aikamuodoista ja tohtorinväitöskirjan marin johto-opista. Molemmat tutkimukset on julkaistu.

Amerikan-vuosilla oli ratkaiseva vaikutus Eeva Kangasmaa-Minnin tieteellisiin näkemyksiin ja tutkimuskohteiden valintaan. Yhdysvalloissa hän perehtyi yleiseen kielitieteeseen ja erityisesti myös amerikkalaiseen strukturalismiin. Hänestä tuli yksi ensimmäisistä suomalaisista tutkijoista, jotka ovat soveltaneet töissään strukturalismin, myöhemmin myös generatiivisen kielioopin periaatteita. Hänestä tuli erityisesti syntaksin tutkija, joskaan hänen kielio pillisessä ajattelussaan semantiikka, syntaksi, sananmuodostus ja taivutus eivät ole erillisiä vaan kuuluvat kaikki samaan kokonaisjärjestelmään.

Amerikan-vuodet vaikuttivat pysyvästi myös Eeva Kangasmaa-Minnin henkilökohtaiseen elämään. Hän solmi Yhdysvalloissa avioliiton eteläkorealaisen matematiikan tutkijan, myöhemmän professorin Hokee Minnin kanssa. Avioliitto jatkui läpi elämän, vaikka puoliset yhteisten Amerikan-vuosien jälkeen tekivätkin elämäntyönsä kumpikin kotimaassaan. Perheen kaksi lasta varttuivat äitinsä hoidossa ja asuvat Suomessa.

Eeva Kangasmaa-Minn palasi Suomeen 1956, ja 1957 hänet nimitettiin Turun yliopiston suomen kielen lehtoriksi. Hän oli hoitanut suomen kielen apulaisprofessorin virkaa jo useaan otteeseen, kun hän alkuvuodesta 1966 väitteli Turun yliopistossa marin kielen alalta ja sai vuoden 1967 alusta nimityksen suomen kielen apulaisprofessoriksi. Hän oli ensimmäinen nainen, joka Suomessa väitteli fennougriistiikassa, ja myös ensimmäinen nainen suomen ja sen sukukielten professorikunnassa. Suomen kielen tai suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professorin virkaa hän oli hoitanut

yhhteensä useita vuosia, kun hänet vuoden 1980 alusta kutsuttiin henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi, opetusalanana fennougriistiikka ja yleinen kielitiede. Tästä virasta hän jäi eläkkeelle keväällä 1986.

Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos juhlisti Eeva Kangasmaa-Minnin 80-vuotispäivää julkaisemalla kooltaan pienen ja näöltään vaatimattoman mutta sisällöltään rikkaan artikkelikokoelman »Mitä tulikaan sanotuksi: Omakoh-taisia kielitieteellisiä oivalluksia» (Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 61, Turku 1999). Päivänsankari on kirjoittanut siihen lyhyen johdannon ja jälkihuomautuksen sekä neljä artikkelia. Artikkeleissa hän palaa niihin aihepiireihin, joita hän itse pitää tuotannossaan keskeisinä. Hän kommentoi, joiltakin osin korjaakin aiemmin esittämänsä ja tuo esiin uusimman — nyt lopulliseksi jääneen — näkemyksensä. Kunkin artikkelin lopussa on luettelo aihepiiriin liittyvistä julkaisuista. Aihepiirit ovat (1) astevaihtelu, (2) genetiivin funktiot, (3) johdinsuffiksien syntaktiset ulottuvuudet ja (4) aspektikysymykset.

Suomen kielen apulaisprofessorina Eeva Kangasmaa-Minn joutui luennoimaan suomen ja lähisukukielten äännehistoriasta eikä tietenkään voinut välttää puuttumista astevaihteluun. Astevaihtelun ymmärtämistä hän vei pitkän askeleen eteenpäin ottamalla siihen strukturaalisen perusnä-kemyksensä mukaisen näkökulman. Jo artikkelissa »Vepsän klusiilisysteemi» (Sananjalka 6, 1964) hän antaa kantasuomen astevaihtelusta strukturaalisen kuvauksen järjestelmänä, johon sisältyvät yhtä hyvin niin sanottu radikaalinen kuin niin sanottu suffiksaalinenkin astevaihtelu. Kantasuomessa klusiilien edustus oli riippuvainen kolmesta tekijästä: äänneympäristöstä, painoasemasta ja tavun laadusta. Vaihtelu oli allofonista, eikä se vepsän edustamas-

sa kantasuomen murteessa varmaankaan muuntyyppiseksi kehittyntykään. Alkuperäisen luonteisena ei astevaihtelua ole säilyttänyt mikään kantasuomen tytärkielistä. »Suffiksaalisesta astevaihtelusta» (SUST 145, 1968) päätyy näkemukseen, ettei kantasuomen astevaihtelua voida jakaa kahtia tekemättä koko systeemille väkivaltaa. Sama on kirjoittajan näkemys myös 1999.

Suomalaisen väitöskirjansa aiheeksi Eeva Kangasmaa-Minn valitsi suomalais-ugrilaisen genetiivin. Kuten hän toteaa, genetiivin ongelmia ratkottaessa marin kieli on avainasemassa, sillä siinä genetiivi on säilynyt järjestelmällisenä, muista sijoista muodoltaankin erottavana kategoriana. Väitöskirjassa »The Syntactical Distribution of the Cheremis Genitiv I» (Turku 1966) hän distributionaalista menetelmää soveltaen analysoi marin genetiivin välittömät adnominaaliset käyttötavat. Vuonna 1969 ilmestyneessä jatko-osassa (SUST 146) analyysin kohteena ovat välillinen adnominaalinen genetiivi ja adverbaalinen genetiivi; siihen sisältyvät myös koko tutkimuksen johtopäätökset. Marin genetiivi osoittautuu puhtaasti kieliopilliseksi sijaksi. Tukea eivät saa käsitykset, että adnominaalinen ja adverbaalinen genetiivi (genetiivi ja instruktiivi) olisivat eri alkuperää tai että genetiivi olisi kehittynyt possessiivisesta adjektiivista.

Genetiiville ja sitä sivuaville kysymyksille Eeva Kangasmaa-Minn omisti kaikkiaan parikymmentä artikkelia. Adnominaalisen ja adverbaalisen genetiivin suhdetta hän pohtii laajassa kirjoituksessa »Adverbaalisesta genetiivistä» (Sananjalka 1966) päätyen näkemukseen, että adnominaalinen genetiivi on primaari ja adverbaalinen siitä johdettavissa. Tästä näkemyksestä hän vuoden 1999 kirjoituksessa sanoutuu jyrkästi irti. Kannanmuutostaan hän perustelee sekä kieliaineeksella että varsinakin teorialla: adverbaalinen genetiivi on

lähtökohtana, koska se kuuluu lauseen perusrakenteeseen; adnominaalinen genetiivi edustaa peruslauseeseen nominin määritteeksi sijoitettua upotetta.

Sananjohtoa Eeva Kangasmaa-Minn tutki sekä erilliskielten suomen ja marin että koko kielikunnan puitteissa. Häntä kiinnostivat erityisesti toisaalta sananjohdon kuvaamisen periaatteet, toisaalta johdinsuffiksien syntaktiset ulottuvuudet. Hän kiinnitti huomiota myös suffiksien keskeiseen asemaan uralilaisissa kielissä ja niiden hämmästyttävään pitkäikäisyyteen. Vuoden 1999 artikkeli on synteesi kaikesta siitä, mitä hän vuosikymmenien mittaan on johto-opista esittänyt.

Jo amerikkalaisessa tohtorinväitöskirjassaan Eeva Kangasmaa-Minn huomasi epäfunktionaaliseksi johtimien perinteisen nelijaon (denominaaliset ja deverbaaliset nomininjohtimet, denominaaliset ja deverbaaliset verbinjohtimet). Myöhemmin hän käsitteli johtimien luokittelua useissa artikkeleissa. Jako nominin- ja verbinjohtimiin on kyllä mielekäs, mutta jako denominaalisiin ja deverbaalisiin harhaanjohtava: se korostaa liiaksi kantasanan sanaluokkaa ja pirstoo sellaisten johtimien käsittelyn, jotka voivat liittyä sekä nomini- että verbikantaan. Päähuomio tulisi kiinnittää itse johtimen funktioon ja jättää kantavartalon funktio toissijaiseen asemaan.

Artikkeli »Verbi- ja objektikategoroiden keskinäisestä suhteesta» (Sananjalka 10, 1968) lienee ensimmäinen tutkimus, jossa suomen sananjohtoa katsotaan selvästi syntaksin näkökulmasta. Eeva Kangasmaa-Minn analysoi siinä järjestelmällisesti johdinsuffiksien vaikutusta verbiin syntaktiseen käyttäytymiseen. Hän myös esittää sittemmin hyvin käyttökelpoiseksi osoittautuneen johtimien jaon muuntajiin ja modifioijiin. Jakoa hän on myöhemmin tarkentanut jakamalla muuntajien luokan kahtia. Vuoden 1999 terminologian mu-

kaan kategoriainväliset muuntajat tekevät verbistä nominin ja nominista verbin. Kategoriainsisäiset muuntajat operoivat pääkategorian sisällä, mutta niillä on merkittäviä syntaktisia vaikutuksia: ne tekevät esimerkiksi transitiiviverbistä intransitiivisen ja substantiivista adjektiivin. Modifioijat vaikuttavat verbien piirissä teonlaatuun ja aspektiin, nominin piirissä niiden keskeisiä funktioita ovat deminutiivinen (substantiivit) ja moderatiivinen (adjektiivit).

Generatiivisen teorian suuntauksista Eeva Kangasmaa-Minnin ajatteluun vaikutti erityisesti sijakielioppi John M. Andersonin kehittämässä muodossa. Se on teoreettisena perustana suomen sananjohdon kokonaiskuvauksessa »Derivaatiokielioppia», joka ilmestyi 1980-luvulla kolmessa osassa (Sananjalka 24, 25, 26; 1982, 1983, 1984). Päähuomio tässä artikkelisarjassa kohdistuu niihin johtoprosesseihin, joilla on syntaktisia ulottuvuuksia, toisin sanoen muuntajasuffiksien toimintaan.

Verbien semantiikka ja syntaksi kiinnostivat Eeva Kangasmaa-Minniä aina hänen varhaisesta marin aikamuotoja koskevasta tutkielmastaan lähtien. Hän on käsitellyt tempuksen, aspektin, aikasuhteen ja teonlaadun ilmaisukeinoja ja niiden yhteispeliä kymmenkunnassa artikkelissa, joista kaksi on ilmestynyt *Virittäjässä* (1980 ja 1984). 1980-luvulta alkaen hän osallistui aktiivisesti Pohjoismaiden aspektintutkijoiden yhteistyöhön ja julkaisi tutkimustuloksiaan pohjoismaisissa yhteisjulkaisuissa (esim. »Tense, Aspect and Aktionsarten in Finnougrian», *Aspect Bound* 1984). Aspekti ei suomessa eikä muissakaan suomalais-ugrilaisissa kielissä ole morfologinen kategoria, joka ilmeni itse verbistä, vaan se tuodaan esiin syntaktisen rakenteen avulla. Usein olisikin asianmukaisempaa puhua lausekkeen tai lauseen kuin pelkän verbin aspektista.

Tutustuin Eeva Kangasmaa-Minniin pian Turkuun muutettuani, päästessäni hoitamaan yliopiston suomen kielen lehtorin virkaa syksyllä 1966. Silloisessa suomen kielen laitoksessa vallitsi ystävällinen ja kannustava ilmapiiri. En tuntenut itseäni ulkopuoliseksi, vaikka olinkin tullut muualta. Erityisesti minua ilahdutti naisten tasa-arvoisuus. Siitä on kiittäminen ennen kaikkea Eeva Kangasmaa-Minniä, joka jo 1960-luvun puoliväliin mennessä oli raivannut naisille paikan tiedeyhteisön täysiarvoisina jäseninä. Varmaan hänellä oli osuutensa myös siihen, että professorien ja muun henkilökunnan kanssakäyminen oli mutkatonta. Yhteisistä asioista kokoonnuttiin jo silloin keskustelemaan viikoittain. Yhteydenpidon mahdollisuudet paranivat entisestään, kun laitosrakennus Fennicum otettiin käyttöön 1960-luvun lopussa.

Opin tuntemaan Eeva Kangasmaa-Minnin ennakkoluulottomana, monenlaisista asioista kiinnostuneena, sydämellisenä ja huumorintajuisena ihmisenä. Perhe oli hänelle aina tärkeä: ensin lapset, sitten myös heidän puolisonsa ja lastenlapset. Hänellä oli taito luoda ja pitää yllä yhteyksiä, ja hänen laajaan ystäväpiiriinsä kuului ihmisiä elämän eri vaiheista, koulu- ja opiskelutovereista entisiin oppilaisiin ja ulkomaiden fennougristeihin. Hän nautti käsitöistä, musiikista ja lukemisesta ja seurasi myös esimerkiksi urheilutapahtumia. Häntä kiinnostivat vieraat maat ja kulttuurit, ja eläkevuosinaan hän matkusteli mielellään. Matkat suuntautuivat sekä Eurooppaan että Euroopan ulkopuolelle, esimerkiksi Namibiaan. Namibiaan Eeva Kangasmaa-Minnillä oli aivan erityinen suhde, sillä hänen isoisänsä oli toiminut siellä lähetysseerinaajana. ■

PÄIVI RINTALA

Sähköposti: paivi.rintala@utu.fi